

73/5/A/2009

POSTANOWIENIE

z dnia 5 maja 2009 r.

Sygn. akt S 2/09*

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Ewa Łętowska – przewodniczący
Stanisław Biernat
Zbigniew Cieślak
Maria Gintowt-Jankowicz
Andrzej Rzepliński – sprawozdawca,

w związku z wyrokiem z dnia 7 kwietnia 2009 r., sygn. akt P 7/08, stwierdzającym,
że:

art. 178a § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm.) jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz nie jest niezgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji,

p o s t a n a w i a:

w trybie art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643, z 2000 r. Nr 48, poz. 552 i Nr 53, poz. 638, z 2001 r. Nr 98, poz. 1070, z 2005 r. Nr 169, poz. 1417 oraz z 2009 r. Nr 56, poz. 459) **przedstawić Sejmowi – w celu zapewnienia spójności systemu prawnego Rzeczypospolitej Polskiej – uwagi dotyczące niezbędności działań prawodawczych zmierzających do nowelizacji art. 42 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny** (Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm.).

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 7 kwietnia 2009 r., sygn. P 7/08, Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 178a § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm.; dalej: k.k.) jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji oraz nie jest niezgodny z art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji.

2. Każdorazowe zastosowanie art. 178a § 2 k.k. przez sąd wymaga jednoczesnego zastosowania art. 42 § 2 k.k. Art. 42 § 2 k.k. należy rozpatrywać w kontekście poprzedzającego go art. 42 § 1 k.k.

Art. 42 § 1 k.k. stanowi, że „Sąd może orzec zakaz prowadzenia pojazdów określonego rodzaju w razie skazania osoby uczestniczącej w ruchu za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w szczególności jeżeli z okoliczności popełnionego przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji”.

Z kolei zgodnie z art. 42 § 2 k.k. „Sąd orzeka zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych albo pojazdów mechanicznych określonego rodzaju, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa wymienionego w § 1 był w stanie

* Dnia 20 maja 2009 r. zostało wydane sprostowanie do tegoż postanowienia o sprostowaniu oczywistej omyłki pisarskiej (zob. poz. 79).

nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub zbiegł z miejsca zdarzenia określonego w art. 173, 174 lub 177”.

Oba paragrafy art. 42 k.k. normują więc problematykę orzekania zakazu prowadzenia pojazdów, który stanowi ważny środek karny i w aspekcie praktycznym pełni funkcję profilaktyczną połączoną z elementami represji (por. *Kodeks karny, Komentarz*, red. T. Bojarski, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 104).

3. Dla aktualnego stosowania obu paragrafów art. 42 k.k. istotne znaczenie miało pięć orzeczeń Izby Karnej Sądu Najwyższego. Mowa tu o postanowieniu z 11 października 2001 r. (sygn. akt I KZP 24/01, OSP nr 7-8/2002, poz. 110), postanowieniu z 21 listopada 2001 r. (sygn. akt I KZP 27/01, OSNKW nr 1-2/2002, poz. 5), uchwale z 26 sierpnia 2002 r. (sygn. akt I KZP 20/02, OSNKW nr 11-12/2002, poz. 92), wyroku z 6 lipca 2006 r. (sygn. akt IV KK 146/06, OSP nr 2/2007, poz. 18) oraz o postanowieniu z 29 sierpnia 2007 r. (sygn. akt I KZP 23/07, OSP nr 6/2008, poz. 59). Dopiero w wyniku wydania tych orzeczeń wykształciła się powszechna praktyka, którą zakwestionował sąd pytający, to znaczy praktyka orzekania wobec nietrzeźwych rowerzystów – obok kary – dwu sankcji dodatkowych: obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych oraz – formalnie, fakultatywnego na podstawie art. 42 § 1 k.k., lecz w rzeczywistości orzekanego zawsze – zakazu jazdy rowerem.

W postanowieniach z 11 października 2001 r. i 21 listopada 2001 r. SN rozstrzygnął zasadniczą dla rozpatrywanej przez TK sprawy kwestię: czy w razie skazania za przestępstwo określone w art. 178a § 2 k.k. sąd zobowiązany jest – na podstawie art. 42 § 2 k.k. – orzec wobec sprawcy zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych lub pojazdów mechanicznych określonego rodzaju, a zatem czy wspomniana podstawa prawna (art. 42 § 2 k.k.) ma również zastosowanie do sprawcy prowadzącego inny pojazd niż określony w art. 178a § 1 k.k., czyli np. rower. W postanowieniach tych SN stwierdził, że obligatoryjne orzeczenie wspomnianego środka karnego z art. 42 § 2 k.k. następuje nie tylko wyłącznie wobec sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny, lecz również wobec sprawców, którzy prowadzili pojazdy inne niż mechaniczne, a także wobec każdego „uczestnika w ruchu”, a więc także i pieszego.

Należy dodać, że we wspomnianych dwóch postanowieniach z 2001 r. SN uznał za dopuszczalne i prawidłowe orzeczenie wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 2 k.k. – obok obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (art. 42 § 2 k.k.), także fakultatywnego zakazu prowadzenia pojazdów niemechanicznych (art. 42 § 1 k.k.) Taka kumulacja stosowania środków karnych wobec sprawców występku z art. 178a § 2 k.k., była zresztą już wcześniej postulowana przez doktrynę (por. R. A. Stefański, *Zakres przedmiotowy zakazu prowadzenia pojazdów*, „Prokuratura i Prawo”, nr 11-12/1999, s. 144).

W uchwale z 26 sierpnia 2002 r. SN – rozwiewając wątpliwości sądów powszechnych – stwierdził, że „dopuszczalne jest orzeczenie na podstawie art. 42 § 1 k.k. zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju, kierowanie którymi nie wymaga posiadania uprawnień stwierdzonych dokumentem wydanym przez upoważniony organ”, a więc m.in. rowerem.

Na tej podstawie od 2002 r. ugruntowana została praktyka orzekania przez sądy powszechne wobec nietrzeźwych rowerzystów dwóch środków karnych: 1) obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (wszystkich lub określonego rodzaju) oraz 2) formalnie fakultatywnego, ale w rzeczywistości orzekanego zawsze, zakazu prowadzenia roweru.

4. To, że zakaz prowadzenia roweru orzekany jest *de facto* obligatoryjnie wynika z tego, że środek karny w postaci zakazu prowadzenia przez skazanego pojazdu powinien przede wszystkim dotyczyć tego pojazdu, przy użyciu którego popełnił on przestępstwo.

Tę ogólną dyrektywę środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów SN powtórzył w kontekście stosowania art. 42 § 2 k.k. w wyroku z 6 lipca 2006 r. (sygn. akt IV KK 146/06, OSP nr 2/2007, poz. 18). SN orzekł w nim, że „rodzaj pojazdu mechanicznego, przy którego prowadzeniu sprawca dopuścił się przestępstwa stanowi, przy orzekaniu środka karnego przewidzianego w art. 42 § 2 k.k., przesłankę wskazującą na rodzaj pojazdów mechanicznych, które powinny zostać objęte zakazem”.

Wreszcie w postanowieniu z 29 sierpnia 2007 r. SN, odmawiając wydania tzw. uchwały interpretacyjnej, w istocie odpowiedział raz jeszcze na pytanie sądu dotyczące możliwości kumulacji środków karnych przewidzianych w art. 42 § 1 i 2 k.k. (por. R. A. Stefański, *Glosa do postanowienia SN z 29 sierpnia 2007 r., I KZP 23/07*, OSP nr 6/2008, poz. 59). SN orzekł bowiem, że „skazanie za przestępstwo określone w art. 178a § 2 k.k. stwarza możliwość orzeczenia wobec sprawcy, obok obligatoryjnego środka karnego przewidzianego w art. 42 § 2 k.k., również zakazu prowadzenia pojazdów określonego rodzaju, o którym mowa w art. 42 § 1 k.k.”.

5. Norma rekonstruowana z art. 42 § 2 k.k. nakazuje stosowanie obligatoryjnego środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (wszelkich albo określonego rodzaju) wobec wszystkich uczestników ruchu, którzy dopuścili się przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Taka treść normy oznacza więc, że zakres podmiotowy obligatoryjnego środka karnego obejmuje również sprawców występków z art. 178a § 2 k.k. Wobec sprawców tego występków, jak wskazano powyżej, sądy orzekają w praktyce ponadto zakaz jazdy pojazdem niemechanicznym z art. 42 § 1 k.k.

6. SN pomija w swym orzecznictwie problem gorszej sytuacji prawnej sprawcy występków z art. 178a § 2 k.k. – czynu o mniejszej szkodliwości społecznej porównaniu do sprawcy występków z art. 178a § 1 k.k. – czynu o większej szkodliwości społecznej.

7. Problem ten dostrzegany jest natomiast w doktrynie prawa karnego, gdzie formułuje się wniosek *de lege ferenda*, by rozszerzyć zakres przedmiotowy zakazu orzekanego na podstawie art. 42 § 2 k.k. o inne pojazdy przez prosty zabieg legislacyjny, polegający na skreśleniu słowa „mechanicznych” (por. K. Łucarz, *Zakaz prowadzenia pojazdów jako środek polityki kryminalnej*, Wrocław 2006, s. 198).

8. Kierowców pojazdów mechanicznych oraz kierowców pojazdów niemechanicznych, czyli m.in. rowerzystów łączy istotna z punktu widzenia regulacji prawnej cecha wspólna jaką jest kierowanie pojazdem. Kwestionowany przepis k.k. w kontekście jego stosowania wobec sprawców występków z art. 178a § 2 wraz z fakultatywnym środkiem karnym z art. 42 § 1 k.k. powoduje odstępstwo od zasady równości.

9. Odstępstwa od zasady równości są dopuszczalne, jeżeli znajdują uzasadnienie w argumentach racjonalnych, proporcjonalnych i mających oparcie w innych normach, zasadach lub wartościach konstytucyjnych (zob. orzeczenie z 3 września 1996 r., sygn. K. 10/96, OTK ZU nr 4/1996, poz. 33, s. 281 oraz wyrok z 24 marca 1998 r., sygn. K. 40/97, OTK ZU nr 2/1998, poz. 12). Jednak art. 42 § 2 k.k. w zakresie, w jakim prowadzi do surowszego karania sprawców występków z art. 178a § 2 k.k. niż sprawców występków z art. 178a § 1 k.k., nie spełnia testu dopuszczalności wprowadzania odstępstw od zasady

równości, ponieważ nie jest uzasadniony racjonalnymi argumentami i nie ma oparcia w innych normach, zasadach lub wartościach konstytucyjnych. Nie można również zgodzić się z poglądem, że kumulacja środków karnych przewidzianych w art. 42 § 1 i 2 k.k. uzasadniona jest koniecznością realizacji celu penalnego oraz celu prewencyjnego środka karnego, jakim jest zakaz prowadzenia pojazdów.

10. Trybunał sygnalizuje w związku z tym Sejmowi potrzebę podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu zmiany obowiązującego stanu prawnego, w którym nietrzeźwi kierowcy pojazdów niemechanicznych poddawani są obligatoryjnie surowszym środkom karnym niż nietrzeźwi kierowcy pojazdów mechanicznych.

Z powyższych względów Trybunał Konstytucyjny postanowił jak w sentencji.